

که او را ضبط بکنیم و در سجن بفرستیم و الا آنها جواب میخوریم این چیزی نیست که با وقت خود را ضایع بکنیم در اینجا باید ایجاد قانون نمود نه خواندن مراضی خیانتی و بجز مراضی ندمه داین چیزی نیست که خودمان را محط مراضی بکنیم نوشتن قانون اگر چه کار دولت است ولی حالا که آنها نمی نویسند باید ما بنویسیم بنده هستی خود را روی اینکار گذاشته ام البته بر کار نیستیم باید کار کرد.

آقا سید محمد - پس تشکیل این مجلس برای چیست بفرموده است

رئیس - خیر آقا چرا بفرموده باشد **مهندس باقر** - پیش از آنکه نظر بکنیم باید هر روز می آمدیم می نشستیم و می رفتیم مردم از ما می پرسیدند که شما چه می کنید می گفتیم نظامنامه نداریم حالا که نظامنامه آمد میشود مردم را متقاعد کرد بگردد و این مجلس دارای سه گروه اشخاص هست هر کس در یک امری اطلاع دارد حال چه ضرر دارد که ما بیائیم در مجلس ولی آنها بیکه کار ندارند آنروز نیایند و مطالب را بندها تصفیه بیاورند در مجلس (گفتند احسن)

حاجی سید نصر الله - اگر محض خوش آینه مردم است همانست که شما احسن گفتند و اگر محض مجلس است ما کاری در چهار روز نداریم اگر کار داشته باشیم در تمام هفته حاضریم.

مجترب الملک - کارها تمام در اینبارت درست میشود و کمیونها در اینجا تشکیل میشود.

حسنعلی خان - خوبست این کمیونها را تغییر بدهند آقایانم داخل کمیونها نباشند.

رئیس - این کمیونها که شش نفر است ۱۲ نفر بشوند شش نفر دیگر هم و کلا همین کنند.

آقا سید حسن تقی زاده - همچو گمان می رود که ما میخواهیم اجزای کمیون بشویم این نیست پس خوبست که هفته بگردد هم حاضر نشویم من میگویم که کمیون صبح کار بکند در عصر صحبت آن مذاکره شود.

میرزا ابوالحسن خان - نتیجه بگفته در بگردد خوانده میشود ممکن است که در سه ساعت طرف صبح کار بکنند و عصر نتیجه آنها را اظهار بدارند حاشا و کلا بنده در این باب هیچ حرفی نمی گویم.

آقا سید حسن تقی زاده - میگویم چه ضرر دارد که کمیون در صدد وضع قوانین باشند و این مجلس از برای مراضی عمومی و نظایمات عمومی رسیدگی نماید.

میرزا ابوالحسن خان - چه ضرر دارد که بگردد از برای مراضی عمومی و بگردد هم برای اصلاح و تصویب امور کمیونها هر گاه امر فوق العاده باشد با اطلاع رئیس مجلس تشکیل شود.

حسنعلی خان - خوبست نظامنامه داخلی بگفته قرائت شود نامه بداندند.

آقا شیخ حسین - این میشود که کسی نظامنامه داخلی را ننخواند باشد.

آقا میرزا محسن - این مجلس همین طور باشد ولی آن اجزای کمیونها که کار دارند حاضر نشوند.

آقا سید محمد مجتهد - مگر آن کمیونها اهل این مجلس نیستند و وضع قوانین

که برای اهل این مجلس است که شما میفرمایید این همه خلوص نماید.

آقا سید حسن - این کمیون اینست که وزیر ماله میگوید چهلده روز فرجه است که باید اهل کمیون خلاصه کرده بیایند در مجلس بعد از صلاح دید با وزیر ماله گفتگو نمایند.

مهندس باقر - دوچند روز قبل دوازده نفر رای گرفتند برای کمیون کسی دیگر نداده و لازم نیست که آنها در وقت کار در مجلس عمومی حاضر بشوند اگر کسی چند روزی نماند کسی از ایشان مؤذنه نداده.

آقا سید عبداللہ مجتهد - اینست که میفرمایند کمیون دوازده نفر هستند ما هفت چهار روز برای مجلس معین کرده ایم روز دیگر حضرات بیگار هستند - آن سه روز مشغول هدایه و ماله باشند و ما حاصل مطلب را به مجلس اظهار بدارند.

رئیس - باید کاری از پیش برود بانه **آقا سید عبداللہ** - این قدر کار پیدا خواهد شد که نتواند رسیدگی نماید.

حاجی سید نصر الله - نباید منتظر این باشند که مجلس حتمی مراضی را رسیدگی نماید.

آقا سید عبداللہ - باید جواب بگویند بدهند به مجلس نه بطرف و تامل بگذارند.

آقا سید حسن - اگر نتوانستند استعفاء بدهند اگر میتوانند در صحن معین حاضر شوند.

میرزا محمود اصفهانی - آن نوشته که بنا بود بدهند بجهت رسید پانزده.

رئیس - برای روز سه شنبه میرسد.

میرزا ابوالحسن خان - بتا بود بهتر ولی بعد باشد صحت میونی (امروز بار و باره سید مختول آمد و اظهار نظم کردند)

رئیس - امروز رای میروید که هشتاد تومان از بابت ماله و دو بیست تومان مستمری در حق این گروه مقبول برقرار شود بانه.

آقا میرزا محسن - آقای رئیس میفرمایند که ملت از بابت ماله ششصد تومان بمانند باین حالت و کلام رای میمانند پانزده بیست تومان مستمری

آقا شیخ حسین - چرا ملت بدهند این ۶۰۰ تومان را قائل بدهند پس فردا بگویی دیگر را میکشند و ملت باید بدهد آن دو بیست تومان راهماز بواجب لو بدهند.

حاجی سید نصر الله - مجلس راحت این سادات را میخوانند بانه پس آنچه اضافه بواجب دارد در حق اینها مقرر کنند.

آقا شیخ حسین - دست ششزده میروید قطع شد هزار تومان بواجب نظام الملک را باو داده این سید برای مجلس گشته بدهد باین ترتیب بواجب آن طرف را در حق این سادات برقرار کنند و کلا هم باید رای بدهند.

بعد اعتبار نامه آقائی حاجی بهر العلوم رشتی قرائت شد که از جانب علماء اعلام رشت منتخب شدند (سه تیر پانزده گفتند).

آقا سید محسن - تکلیف در حاضر ندانم و کلا بوقت معین که کمیونها بدهند چند روز باید بماند همین گفته شده که روز باشد.

رئیس - من رای ندارم در این باب باید در

دین همه چهار روز باشد.

مذاکرات دارالانوار علی

روز شنبه بیستم ذی القعدة

امروز برای مذاکره در امراء و انظار تنظیمات

داخلی مجلس طرف صبح مجلس فوق العاده از تمام و کلا منعقد بود چون مذاکرات آن روز بود داخله مجلس بود و علاوه بر اینکه تقریبا در موضوع واحد بوده غیر رسمی و از قبیل مکرات است بهر حال خلاصه و نتیجه آنها کتفا میشود (۱).

مذاکرات این مجلس واضح بجهت نظامنامه و ترتیب تنظیمات داخلی مجلس بود که بوسیله آن اجرای ترتیبات حدود داخله مجلس منظم و اعمال و مشروعات آتی آن مرتب باشد و هر مطلبی که در مجلس موضوع بحث میشود مرتباً مطرح شده و مرتباً اختتام یابد و هر چه مطرح میشود زودتر باشد نتیجه و اختتام مقررین گردد. موضوع دیگر این مجلس این بود که لازم است در ایام هفته چند نوبت مجلس خاص از کلا فقط منعقد شود و در آن مجالس و کلا مذاکراتی را که بخواهد در مجلسی رسمی موضوع خود مطرح نموده و در جاتی و اطراف مجلس و فروع و شعب معتدله آن باینتر تحقیق و تفریح بدارد و بهجت کنند و پس از تحقیق بکلیت و کمیته خصوصیات مشکو محسوت خطا و اصلاح و تصویب و تنقیح افکار خود آنرا در مجلس رسمی مطرح نمایند.

موضوع دیگر مذاکره مجلس فوق العاده امروز مسئله انجمنهای خصوصی مجلس بود که این کمیونها آتی که اکنون منعقد شده و آنچه به تشکیل میهود باید همه روز مشغول انجام وظایف خود باشند بخصوص آنجمن ماله و هدایه که اقدامات سریع آنها در وظایف مروجه اضر کاری مهم تر و بلزوم دقت نظر و سرعت عمل نزدیک تر است. بواسطه اینکه مجلس فوق العاده امروز تا بعد از ظهر بطول انجامید و کلا در ساعات مفصله مشغول مذاکره و گفتگو بوده و باین واسطه خسته و منبدم شد میباید مجلس رسمی انعقاد نیافت و مذاکرات مجلسی رسمی از عصر امروز بفرما می گویند و مروج شد.

روز یکشنبه ۲۱ شهری القعدة الحرام

امروز تلگرافی از بار فروش قرائت شد

آقا سید محمد تقی - جواب را چه باید نوشت.

رئیس - جواب را بایست بعد از تعلیق نوبت **حاج شیخ علی** - کسی نیست از کلا

اطلاع از این ترتیب داغی باشد.

مفتخر الملک - چرا در چند سال قبل اعتماد دیوان خلکی بسمت خان کفی ارفخت در این بین حسن خان صاحب ملک فوت شد و حاج سید کاظم از طرف وزیر العتبات مامور شد. و از طرف جناب و قون العتبات هم صورت و تلگرافی مخابره شد که بول آن گرفته شود آنها خواستند فرغ در فرج حساب کنند قبول نکردند و از قرار تومانی خلکی عباسی حساب سکرده و گرفتند.

سید علی الله - این کلا در میانها است.

بازرسی و اصلاح خود.

سیدالسلطنه - نامه میگذرد از این محله گفتگو کرده حالا از این قبیل مطالب بسیار است که از دفتر بهر اداره که لازمست رجوع مینمایند.

سعدالدوله - يك كميون براي اين كارها لازم است.

رئيس - كميون براي اين كارها موجود است.

سعدالدوله - مطالب در كميون رسيد گي و تطبيق ميشود بعد ميفرستند بهر اداره که راجع است بانها و جواب ميعواهدند و از اين قبيل هر روز بيست کاغذ حکایت بن ميرسد.

آقاميرزا ابوالحسن خان - مكرر گفته شد که اين مجلس براي اين قبيل كارها نيست.

حاجي شيخعلي - مجبلي از اين مطالب در اين مجلس خوانده ميشود ضرري ندارد.

سعدالدوله - در باب انتقادات هم همان طرور که گفتيم كميون رسيد گي نمايد مجلس كار ديگر دارد.

محقق الدوله - اين جا حاضر است.

سعدالدوله - اين مجلس حقوق ديگر دارد تا حال ميگفتند نظامنامه ندارد حالا که نظامنامه دارد اگر همانطور که بوده است باشد همچلازم نيست که مجلس منعقد باشد البته بايد مشغول کار باشد.

محقق الدوله - كميون ها تشكيل شده

و توقي الدوله - كميون ها تشكيل شده راپورتي هم در اين باب نوشته شده اگر مصلحت است خوانده ميشود (راپورت مذکور که راجع بود باصلاح ماليه و جمع و خرج دولتي از جغرافيا و ميميزي املاك و تعداد نفوس و ترتيب رسيد گي باراضي و ماليات آنها خوانده شد) جيمي گفته بسيار خوب

سعدالدوله - خيلي خوب است وليكن خيلي ما زود ذوق زده ميشويم عبارات خيلي خوب و صحيح است ولي ميبين طور شما پيش بياييد و اقدام كنيد بيبنييد كاري ميشرفت ميكند يا نه بايد از راه كار داخل شد همانطور که چند ماه بود گرفتار بوديم بايد وزرا در اين مجلس حاضر شوند و گفتگو نمايند.

و توقي الدوله - بايد از روي همين نوشته بخواهند تا حاضر شوند.

سعدالدوله - جوابش اين است بايد گفت که نوشتن اين قوانين و زرايات آنها بچند نفر تقسيم شده از جمله يغور بدمدجولي بيكسال و دو سال تمام اجرا ميشود.

و توقي الدوله - اين راپورت براي اين بود که اصلاحات لازم را بخواهيم و اين جمع و خرج حالا بشود قريب سه چهارم از درداست که تقسيم کرده اند که بنويسند و بعضي پيش من است.

سعدالدوله - همانطور است که چندي قبل گفته بودم که يك حوض زير آب زده و دلو پارچه دستمان دادند و ميگويند شما اين حوض را پر كنيد آيا لازم نيست که ما زير آب حوض را گرفته و دلو را بدوزيم ؟

آقاميرزا محسن - شماره اصلاح را بگوئيد

سعدالدوله - نميتوانيد ملاحظه كنيد چفايده دارد ؛ با اين وزرايه مسؤل را حاضر كنيد من چند نفره مطلب بماند.

لدگر باشي - تا يك اندازه ملاحظه ميكنيم و توقي الدوله - از روزي که نظامنامه داده شده است ما وزرا را نخواستيم.

سعدالدوله - چرا وزرا مسئول حاضر نبي شويم من ميعواهم بيرسم دولت موعرفه قرضه که سابق کرده است پنج करोڑ از آن که بجمع نيامده

است؟ من ميعواهم بيرسم که عين الدوله وقت رفتن بتجار گفته بود که چهارصد و پنجاه هزار تومان در بانک موجود است چه شده است؟ من ميعواهم بگويم که شش مليون فرانك قرض کرده اند و منسحه فريله اند که اين اسلحه را بتدريج بياورند و اين اسلحه اسلحه گفته بوده است که چيني ها ميعواستند بفرند و نغريدند و اينها ببيت خيلي گراف بياي دولت حساب کردند . اينها را از گي بايد سؤال کرد تا وزير مسئول حاضر نمايد ؟

آقاميرزا محمود خوانساري - بايد وزرا مسؤل را نخواست.

و توقي الدوله - ميرك از اين امور راجع به يكي از وزرا است بايد سؤال شود

سعدالدوله - من در پيشه گفتيم که حكايت تمبر و تنظيمي درست خانه و تاخير در وصول نوشتجات و تجديه كوترايت فرنگيها که پنج طم بوهده آنها مانده نميديمي تنظيمه اينها را كه مرفي كردم نوشتيد بانه اگر نوشته جوايش كو و اگر نوشته چرا نوشتيد و من ميگويم خواب خانه که سه ماله سه مته است دنيس ميعواهم ميكنند و مطالب لازم را در اين مطلب را راپورت ميدهند با دو ماله براي صدارت که اين ماله حالا است و آن حال فلان حاجي اين سکه حاجه ميپردازد اين طوره اشتباه كاري ها ميكنند من ميگويم فرنگيها اين سه ماله ميراند و در عيبتاي ايراني كدائي. ميكنند براي چهره يك از اين مطالب را راپورت ميدهند بصدر اعظم و ميگويند سي وينجنفر اجزاء خارج داريم و هوزار نفر ايراني . الا حرف ما بر سر عدد نفوس نبود حرف برس مواجبي بود که ميرند بايد دينه که اين دوهزار نفر گيستنند و ششلافان چيست و چقدر مواجبي ميرند و آن سي وينجنفر چقدر آخر چشم بشدي تا گي وشبهه کردن تا چند .

آقا سيد مهدي - اينها سه درست است ماله و راپر نمايند .

سعدالدوله - ماله سه ماله سه ماله بايد وزرا مسؤل بيايند و گفتگو نمايند تا چي ميشود از هر راهي صد هزار تومان متعصه بدولت و ملت ميعود .

رئيس - من جوابي دارم اينست که اين مجلس نظامنامه دارد و قانون نظامنامه بايد نوشته شود و مطلب مسؤل عنه كره تا آن وزير مسؤل حاضر شود و مذاكره كردد مطالب را در هم گفتن نميشود ضبط كرد .

سعدالدوله - اين نظامنامه براي پارلمانها يزرگ خارجه خوبست ولي اين پارلمان ما هنوز ترتيبی ندارد و آاري نكرده ميتواند اين نظامنامه را اجرا بدارد آن ترتيب نظامنامه پايه ضيق وقت بيبنييد که چقدر طول مي کشد خزانه دولت تهيجت و اين مؤسسين بيجانگه ميعواهدند تا كميونك كند قرار دادی ميعواهند شما بيبنييد که بزاني يك كاري

با وزير مشغول آن چه قدر بايد صرف وقت کرد من خواهش ميكنم که اين فصل از نظامنامه را بقتضاي همان فصل نظامنامه که لای الاقضا ميتوانن تدبير فصلی از فصل آن را داد تدبير بدهيد .

رئيس - پس خوبست امروز اين مطالب تمام بشود شما ميفرماييد که وزرا مشغول هر روزه در مجلس حاضر شوند و اين فصل از نظامنامه را تدبير بدهيد

سعدالدوله - من نميگويم که هر روزه ولي ميگويم از سرفراشي که در اينجا هستند بيرسيد که وزرا در خارجه بيه ترتيب در مجلس حاضر ميشوند .

رئيس - من ميگويم با اختيار است .

سعدالدوله - با اختيار است ولي مسئوليت آنها با مجلس است .

رئيس - من ميگويم که نميشود آنها فوراً جواب بدهند بايد پيش از وقت بانها اطلاع داد بتوسط رئيس وزرا (صدر اعظم) تا مسبق بمطلب باشند و در مجلس حاضر شوند جواب بدهند .

و توقي الدوله - همان فصلي را که ميگوئيد تدبير بدهند بفرمائيد بچه نحو تدبير بدهند .

محقق الدوله - در آن فصل ياضل ديگر گويما مسائل فوريه را قيد کرده اند که بايد زود جواب بدهند .

صديق حضرت - کدام نظامنامه را تدبير بدهند داخلي يا اساسي اگر داخلي را ميگوئيد و بطي بوزرا ندارد .

آقاميرزا ابوالحسن خان - در اينست که

آقاميرزا محسن - پس بايد وزرا را خواست .

سعدالدوله - همانطور که جناب رئيس فرمودند بهتر اينست که بصدر اعظم بنويسند که حتى الامکان حضور وزرا هر دو سه روز بگذرند در مجلس لازمست و اين مجلسي است که شاه اعتماد کرده آمدن پانچا مثل رفتن بمجلس دربار است موجب بي هاشني نخواهد بود .

آقاميرزا محسن - چه ضرر دارد که معادن ايران را بخواهيم هر روزه ملتزمأ حاضر شوند

حاجي امين الضرب - فلا روي سؤال با وزير ماله است معاون ايشان هر روز حاضر شود خيلي خوبست .

آقاميرزا ابوالحسن خان - بجهت اينست که بجائلي خاصيات در اين ايام بخشيده شده و بجائلي تمام با هم مواجبي بر قرار شده بايد اينها وسيد گي خود .

حاجي محمد اسمعيل آقا - تمام اينها در هدهه لايزر ماله است .

سعد الدوله - من قريب دو करोڑ براي خزانه دولت از مواجبي مكرر محل پيدا كردم اين يك نفره و نفره ديگر وزير معادن و پسر كتابچي و شيخ الملک با صديق الملک در اينجا حاضر شوند در محل صدين نطق مذاكره شود .

حاجي شاهي - شيخ الملک دخيل کار نبود .

آقا میرزا ابوالحسن خان - چرا برای نهادن تصدیق نوشت

آقا سعید محمد مجتهد - آن نوشته چطور شد نرسید (مقصود امتیاز نامه لایانازف است)

صدیق حضرت - نوشته شد هنوز حواشی نیامده .

حاجی امین التجار - فعلا اصلاح عمل

مالیه از همه چیز مقدم تر است این تفصیل سه خواننده شد دو سه سال وقت لازم دارد و باین ترتیب باز مثل سایر روزها از اینجا بیکار خواهیم رفت .

و ثوق الدوله - در تفصیل است در اینجا

یکی جمع و خرج ماله است که بفرستند در مجلس ملاحظه و جرح و تعدیل نمایند ولی اصلاح کلی بسته باین است که میزری نرسیده کی صحیح شود

حاجی امین التجار - مجلس حالا میداند

کچه طور جرح و تعدیل میکنند این کمیسیون ماله باید بداند کچه طور جرح و تعدیل میکنند .

و ثوق الدوله - صورتی می آید بمجلس که

حاوی بر جمع و خرج باشد آنوقت تمام فقرات را یکی یکی می بینند هر کدام کم است زیاد و هر کدام زیاد است کم می نمایند تا نسویه شود .

سعد الدوله - اگر بخواهید اصلاح کنید

دلو جرات پیدا کنید مثلا آنجا که میرسد بواجب سعد الدوله سعد الدوله کیست که دوهزار تومان مواجب دارد در صورتیکه چهل سال است نوگری کرده بضمیر رسید یکی دیگر که نوگر سعد الدوله بوده است می بیند که او بیست هزار تومان مواجب دارد باید قلم بدست بگیرد و او را قلم بکشید این کار خدمت بدولت ملت است .

و ثوق الدوله امین طورا است .

آقا میرزا محسن - آن مسائل همه دیگر که گفته شده اصلاحات آنها چیست

سعد الدوله - عیالقا باید تمام اوقات صرف

امر ماله شود از دوجهت یکی اضافه بر دخل یکی کاستن از خرج از جمله آن رخته هائیکه گفتیم عمل مسکوکات است بشارجه از یکطرف در ضرایخانه را بسته ایم از طرف دیگر مسکوکات را اطال التجار کرده بشارجه میفرستند باید از وزیر ماله استوال کرد که چرا پول خارجه در مملکت ما مال التجاره نیست و پول ما در خارجه مال التجاره هست .

آقا سعید حسن ققی زاده - برای اصلاح

کلیه کارها سه شرط لازم است یکی حال یکی ماضی یکی استقبال سوراخهائیکه حالا باز میشود اینها هم است و بقیه من باید جاو اینها را گرفت و این مسئله حکم سخت لازم دارد که نقدا ادارات موقوف بماند و تقبیر زیاد نکنند و قسرا داد های جدید نگذارند و بنده امروز صلاح ندیدم ماله را زیاد کردن برای اینکه این ملت فعلا این پولی که میدهند ندیداند بچه مصرف خرج میشود ما اگر دو این امور جزئی بخواهیم گفتگو نمائیم صد سال دیگر مطلقا میمانیم .

آقا میرزا ابوالحسن خان - این مسئله چره

قانون اساسی است زیرا این مسئله که شا میفرمایند قانون اساسی مقید است که تمام کسرات موقوفش

املاک دولتی و تصدیق سفود امتیازا نمایا باید باستظهار مجلس باشد اگر تصدیق که بدون اطلاع مجلس نگری کرده اند حق دارند که مجلس اطلاع داده جلوگیری نمایند .

آقا سعید حسن ققی زاده - عرض بنده در قانون اساسی نیست حرف من اینست که نوشته شود بقانون اساسی بعد ما ملاحظه نکنند مگر بصوب مجلس .

سعد الدوله مجلس میگوید بوجه رای آوردن وقتی که آوردند آنچه از تاریخ فرمان تا حال بدون تصویب مجلس عمل شده است . مجلس قلم میکشد اینها چیزی نیست چیزی که هست اینست که باید نوشته شود بجهت آن که وزیر ماله یا معاون ایشان حاضر شوند .

آقا میرزا محسن - مطلب هم باید نوشته شود که چیست (گفته شد مطلب در اینجا نوشته می شود) .

حاجی امین الضرب - اگر یکسال تمام وزیر ماله با معاونش حاضر شوند همروزه کار موجود است **صدیق حضرت** - برای خواستن سند لازم است .

سعد الدوله - من گفتم که وزیر باید بیاید در مجلس و اگر ترتیب این باشد که مطالبی را بنویسند بهتر و آن دفتر به دفتر دیگر این غیر متشابه است و کاری از پیش نخواهد رفت و از سرائیکه در اینجا هستند میرسد آیا در صورتی که هیچ کار در پارلمنت نباشد همه روزه وزرا در مجلس حاضر میشوند و از حال ملت اطلاع پیدا میکنند و ایشان همدستی کرده کارید امیکند یا نه

آقا میرزا ظاهر - وزیر اخیلی کار دارند نمیتوانند حاضر شوند مشغول پر کردن جیب هاستند .

سعد الدوله - ولی بدبختانه پول مانا شد دیگر کاری نیست .

حاجی امین الضرب - سنک بزرگی انداختند **و ثوق الدوله** - سنک بزرگی نیست من بخوبی از دفتر ماله اطلاع دارم چه هزار فراد است .

سعد الدوله - تمام بوجه چهار هزار فراد است یک دفتر مینویسند میفرستند بولا یات امش را دستور العمل میکذارند .

و ثوق الدوله - بلی همان است

سعد الدوله - ماهان را میخواستیم **مشار الملک** - بنویسید دستور العمل حاله را برای استنساخ بدهند .

و ثوق الدوله - آنچه که کم داشتیم خواستیم که بدهند اگر بنا بود تمام استنساخ بشود طول می کشید .

مشار الملک - امروز بنده آقا میرزا محمد حسین را دیدم گفتند نسخه بر داشته شده بفرستید ببرند .

حاجی سعید اراهمیم - اگر مستوفیها کم هستند نمیتوانند بنویسند تقسیم کنند بنویسند

و ثوق الدوله - فعلا منزل ما مشغول به استنساخ هستند .

میرزا محمود ذوالناری - چه ضرر دارد همین آنها را بدهند .

آقا میرزا ابوالحسن خان - چند نفر هستند که استنساخ میکنند .

حاجی امین التجار - گفته یک کتابچه عمل هزار و سیصد و پنجاه و یک میسود و در خزانه است . **و ثوق الدوله** این کتابچه پیش ناصر الملک است فرار شده که از نسخه آقا میرزا محمد حسین بگیریم و استنساخ نمائیم .

حاجی امین الضرب - یکی آن کتابچه جمع و خرج کلی است که در خزانه است و آن زیاد نیست سابق بر این معمول بوده که باختصار مینوشتند آنرا بخواهند .

و ثوق الدوله - آن سه سال است که نوشته نشده کلی نیست .

حاجی امین الضرب همان کتابچه که از مفاصا می نوشتند و بامین الملک مرحوم میدادند اگر یکی از آنها بدست ما بیاید کفایت .

و ثوق الدوله - باید از وزیر ماله خواست . **حاجی امین الضرب** - اگر از وزیر ماله بخواهید و استنساخ نمائید مدتی طول میکشد خوب است از م - توفی های ولایات بخواهید .

و ثوق الدوله - اولاً صورت جمع و خرج کلی کسالت سال نوشته شده باشند داریم مگر هر چند سال بچند سال یک کمیونی میگردند بر حسب اقتضای جمع و خرج کل نوشته میشد یکی در سه هزار و سیصد و شش که شاد شهید بفرنگ رفت دیگر از آن بیست جمع و خرج کل نوشته نشد . چونکه امروز از پارلمنت باید همان دستور سیصد و هجده را بخواهیم که تمام جمع و خرج را دارد و همچنین باید صورت کلی آنوقت تا امروز رسیدگی شود زیرا که مواجب فلاکس هزار تومان بود و حالا دوهزار تومان شده است اما صورت سیصد و هجده را خواستیم گفته حاضر نیست ولی قسمی از آن پیش خود هست و ما بلی را فرار شد آقا میرزا محمد حسین بدهند از روی آن وقت کرده استنساخ نمائیم و صورت بوجه ولایات را هم خواستیم ناصر الملک دادند بنویسند و بدهند و صورت جمع و خرج کل را هم میدادند تازه دوازده روز دیگر میرسد

حاجی امین الضرب صورت هزار و سیصد و شش کجاست . **و ثوق الدوله** - پیش وزیر ماله است **میرزا ابوالحسن خان** - شما در کمیسیون ماله حاضر نمیشدید ؟ **حاجی امین الضرب** - خیر خبر ندارم **میرزا ابوالحسن خان** - چرا **رئیس** - حالا روز سهشنبه شا و آقا بان زودتر تشریف بیاورید تا کاری از پیش برود و واقعا باید تا یک اندازه خیالات را روی هم بگذارید تا پیش رفت کند . **میرزا ابوالحسن خان** - حالا این لایحه که و ثوق الدوله نوشته بودند خیلی خوب است .

و ثوق الدوله - این لایحه سه مطلب دارد این ترتیب ماله برای دولت و ملت فائده ندارد باید از روی میزری اصلاح ماله نموده و نسویه جمع و خرج کرد برای سمرق و نمونه اولاً تهران را میزری کنند بعد با طرف بروند هر جا زیاد دارد کم کنند و هر جا کم دارد زیاد نمایند .

حاجی امین الضرب - فعلا میزری فائده ندارد آن میزری برای دو سال بعد خواستواگر باین ترتیب رفتار کنیم سال بعد بیست هزار تومان بر ما فرج ما افزوده میشود باید فعلا ترتیبش داد . **سعد الدوله** - آن طوری که گفته شده بود اگر اقدام میکردند در دوام پیش حالا اصلاح شده بود

حاجی امین الشوری توفیق سبکی نظر آمد و آن ایستگنظر حکم ولایات صورت جمع ولایات را بخوانید چون لژی برای هر ولایت یکسج معنی دلد آن صورت عمل حکام را بخوانید و برای آنها مواجب معین شود صورت عمل حکام باقدرت مطایقه شود آنوقت جمع مایه معلوم میشود که چقدر تفاوت دلد مثلا مالیات شیراز سابق ششمین از تومان بود اگر این ترتیب عمل شود سیمین از تومان اضافه میشود

سعدالدوله - تنها اینها جمع افزوده میشود تمام این کارها واسبهای هری و کالسه و دردرسه و غیره همه برجمع افزوده میشود.

آقامیرزا ابوالحسن خان - اینها از تفاوت مالیات است.

میرزا محمود خوانساری - کدام حاکم است که مواجب ندارد.

سعدالدوله - حاکم نباید مداخله دلامر مایه داشته باشد وظیفه او چیز دیگر است مفتش از طرف دولت لازم است و از جانب وزیر مایه باید اخذ مالیات کند مثلا از برای گمرک و تکرانقضا و غیره اگر مقایسه نباشد مفتش لازم است ماز فرنگستان معلم میآوریم برای آنکه طریق اداره داری را بیاموزیم در کجای فرنگستان مفتش ندارد چقدر گتم گمرکان مفتش ندارد قبول نکرده جواب این را میخواهیم باید وزیر مایه حاضر باشد جواب بگوید یا نه؟

حاجی محمد اسمعیل آقا - از برای همه اینها اگر مفتش باشد از این نظر تا خیلی بر جمع افزوده میشود اگر جنس برگردد بصورت چینی اجتمالی دارد که اسامی محتاج میزی نباشیم.

میرزا محمود خوانساری - عقیده من نیست که پنج کرور بر جمع افزوده شود تفاوت عمل رچستان مشتاد هزار تومان است.

حاجی امین الضرب - لرستان جمعش چقدر است که عمل آن سیمصد بیست هزار تومان است.

توفیق الدوله - عقیده من آنست که عمل مایه چیزی است که باید قلم دست گرفت و نوشت.

حاجی محمد اسمعیل آقا - عیالته مانطور چیزی بوزیر مایه بنویسد که روز سه شنبه خودشان یا معاون تبری و بصیر از جانب ایشان حاضر شوند نا گفتگوشود.

سیدالحکماء - خوب است خودشان بیایند

حاجی امین الضرب - سه نفره مطلب است باید اقدام کرد یکی مسئله مایه و دیگر مسئله تیولات و دیگر تیولانی را که از بابت مواجب برده اند چه ضرر و زحمتی بدتر از این است از برای دولت و ملت که یکی هزار تومان مواجب دارد در عرض ملک پنجاه هزار تومانی را می برد.

آقا سید محمد مجتهد - بکنفرت با کوفروش معنی را تیول کرده به هفتاد تومان هالی هزارو دویست تومان می گیرد.

سعدالدوله - مطلبی دادم یکجائی گتم بمن شنیدند حالا هم می گویم دریکدهی از بکنفر آخوند پرسیدم که مالیات اینجا چه قدر است گفت دیوانی را میخواهید یا عمل کرد را گفتم ما مسبوق باین اصلاح نیستیم یعنی چه؟ گفت دیوانی آن است که از جانب دولت میگیرند ششصد تومان است و عمل کرده آن است که حکومت دریافت می دلد آن ده هزار تومان است من تعجب کردم.

توفیق الدوله - این نکته کفر خودیما جمیزی

اصلاح میشود

حاجی امین الضرب - امر در میزبای قایده ندارد

آقا سید حسن قهی زاده - مسئله میزبای صحیح است ولی ضرور زود است

قده السلطنه - از بابت مواجب دستمزی و مقرری حضور در بودجه اصلاح میفرمائید که بدون فرمان و اطلاع شاه برده اند.

سعدالدوله - بنده میخواستم این مطلب را در روز ۲۲ شبه عرض کنم ولی حالا میگویم که به مواجب دستمزی ابد است نمیخورد.

مذاکرات دارالشورای ملی

سه شنبه ۲۳ شهر ذی قعدة الحرام

سعدالدوله - در باب چاپ نظامنامه کی چاپ کرده است که گفته بودند منصرف کردند چاپش را.

رئیس - کسی منصرف نکرده یکنفر چاپ کرده میگویند در مطبوعه شرقی چاپ کردند نوشتیم بوزیر انتظامات که این نسخه از روی نسخه ما که مقابله و تصحیح شده پس چرا چاپ کردند چون گفتیم اینجا از روی آن نسخه عکس بر میدارند بعد از برداشتن عکس هر کس خواست از روی آن چاپ کند.

سعدالدوله - پس طبیح آزاد است و از روی عکس هم خیلی خوب است مطلب این بود که این نسخه چاپ شده مقابله و تصحیح نشده است.

آقامیرزا محمود خوانساری - از فرار معلوم جناب مشیرالملك این نسخه را دادند که بانصه نسخه از روی آن چاپ کرده برای وزرا بفرستند آن شخص نسخه را بدست آورده از روی آن زیاده چاپ کرده انتشار داد.

سعد الدوله - بعد از آنکه رخصت دادند هر کس بتواند چاپ بکند ولی حال که اینجا عکس بر میدارند از روی آن عکس چاپ کنند بهتر است اینهم عریضه ایست که بمجلس نوشته اند گمان اینست که اگر بلند بخوانند می فایده نباشد.

(تلگرافی از شیراز بعنوان مجلس قرائت شد (دولایه از اداره مدرسه سیاسی قرائت گردید که بعضی وطن پرستی و هدرای بعالت و بانک ملی ایران مبلغ بانصه و بیست تومان بارباب جمشید برای بانک داده قبض دریافت شد)

تلگرافی نیز از اسلامبول قرائت شد (عریضه نیز که بهیشت و کلاهی محترم مجلس ملی نوشته بودند قرائت گردید) (بعد از قرائت)

آقا سید محمد مجتهد - درست و صحیح نوشته اند باید جلوگیری کرد.

حاجی سید نصر الله - مسئول کیست.

آقا سید محمد مجتهد - مسئول وزیر

مالیه است.

آقامیرزا محمود خوانساری - مکرر گفته شده است که باید مجلس بصدارت بنویسند که ایشان از وزارت مایه بخواهند نگذارند این کارها واقع شود.

آقا سید محمد - بنویسد حالا که نظامنامه دارد.

حاجی سید نصر الله - بقول آقا سید حسن

تقی زاده کارهاییکه بدها واقع میشود در صد دستند باید جلوگیری کرد.

آقا سید حسن تقی زاده - تاسسته توفیق معین نشود نمیشود.

میرزا محمود خوانساری - از برای تعمیر و تاشی فرح آباد واسب دوانی میالقی زیاد بخرج دولت آورده اند و چهار هزار تومان پول سوخت مغایر فرح آباد را میگیرند در صورتیکه علیحضرت هابونی هیچ بانجا تشریف نمیبیرند شبا باین عریضه نویس تصحیح نموده فایده این تحمیل چیست نتیجه نباید گرفت و باید توفیق بشود.

آقا سید حسین - برای بروات مانده و خالصه بیست هزار تومان برات صادر میکنند باید اینها را جلوگیری کرد و الا هر روز علی الاصل خرجی برای دولت زیاد میکنند.

میرزا محمود خوانساری - یکی یکی حالا این مطلبی که گفته شده است نتیجه گرفته بشود تا یکی دیگر برسد.

میرزا محمود اصفهانی - باید از روز ۱۴ جمادی الثانیه باین طرف آنچه داده شده است تصویب مجلس باشد.

میرزا محمود خوانساری - نتیجه را اداء می کنید.

آقا میرزا محسن - وقتیکه کتابچه را بمجلس آوردند از این قبیل چیزها را قبول نکنید.

میرزا محمود خوانساری - این یونهای معنی و مالیات را که میگیرند و حقوق مردم هم بطور مبداند جواب آنها را چه باید گفت.

آقامیرزا محسن - مسئله جوین و سایر دعوات را من میگویم که نباید قبول کرد.

سعدالدوله - حال دیوهه تجاوز است که از این قبیل صحبت میشود و نتیجه گرفته نمیشود پس خوبست که مطلب را برگردانیم و از معانی بیان و ادبیات صحبت کنیم تا حظ و لذتی از این زاه ببریم.

آقامیرزا محسن - شما میگوئید چه باید کرد؟

سعدالدوله - من چه میدانم نمیدانم.

صدیق حضرت - باید بقانون نظامنامه اداء در کارها کرد.

آقامیرزا محسن - این عریضه پس چیست؟

صدیق حضرت - این خارج از قانون نظامنامه است و کلاهی مجلس بنویسند.

حاجی سید نصر الله - حالا این لایحه هیچ اگر چیزی بمجلس نوشتند نباید در آن باب تعقیق و رسیدگی کرد؟

حاجی محمد اسمعیل آقا - مسئله مایه را که وزیر مایه بنویسد و بدیند بمجلس از تاریخ چهاردهم باین طرف آنچه از خاصجات را که قبول بردند قبول نکنند.

حاجی سید نصر الله - چیزی که فریب است این است این کارها را بدون اطلاع و تصویب مجلس میکنند اگر خیالی نیست چرا بمجلس اطلاع نمیدهند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - این ماجیزی نیست خیلی چیز هائست که ما هیچ نمیدانیم و وقتیکه کتابچه آمد معلوم میشود آنوقت درست کنید.

سعدالدوله - جواب حاجی آقا را من میدهم میگویم کسیکه دو ماه بسال مانده مواجب یا مقرری یا تیول میبرد آنوقت چه چیز را ما درست کنیم.